

**ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА:
АКСІОЛОГІЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ ВИМІРИ**

Кресіна І. О.

доктор політичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, завідувач відділу правових проблем політології Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України

Інформаційне суспільство в сучасних умовах стає визначальним чинником суспільного розвитку. Рівнем інформатизації оцінюється ступінь зрілості суспільства, готовності державної влади до адекватного сучасним потребам виконання своїх функцій. У свою чергу, влада, якщо вона сповідує демократичні принципи й діє в умовах відкритого суспільства, зацікавлена в ефективному використанні інформатизації всіх сфер людського життя. З аксіологічної точки зору, на особливу увагу заслуговує створення відкритого інформаційного середовища, в якому панують демократичні цінності - взаємна довіра, взаємодія між громадянським суспільством і владою, вирішення суспільно важливих питань на основі діалогу, консенсусу, компромісу. Це також передбачає захист інтелектуальної власності на інформаційні продукти, захист прав громадян на доступ до інформації та відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері. Для ефективного функціонування останньої необхідно розвивати професіоналізм, відповідальність керівників органів влади, толерантність суб'єктів формування інформаційних відносин.

Державна інформаційна політика спрямована на формування стратегічного курсу держави в інформаційній сфері та управління цією сферою на рівні правового регулювання з метою надання громадянам належного доступу до інформації, посилення можливостей і забезпечення засобів її ефективного використання, зміцнення безпеки, сприяння захисту інформаційних ресурсів, міжнародному співробітництву в даній сфері, входження України у світовий інформаційний простір на рівноправній основі. Необхідність правового регулювання зумовлена як постійно зростаючою роллю інформації у суспільних процесах, так і появою нових можливостей для зловживання нею, про що переконливо свідчить гібридна війна.

Аксіологічний підхід до дослідження державної інформаційної політики дає змогу розглядати процеси інформування як раціональну діяльність, спрямовану на розбудову ціннісної парадигми суспільної

свідомості. Цей підхід у контексті гібридної війни Росії проти України розкриває значення інформаційних засобів, спрямованих проти формування європейських демократичних цінностей і закріплення у свідомості українців антицінностей «руського мира». Сучасні технології інформування відіграють роль «диригента» ціннісних орієнтацій суспільства, позаяк є найбільш ефективними чинниками формування ціннісної системи, що вказує на актуальність застосування аксіологічного підходу до державної інформаційної політики.

Аксіологічний підхід має органічно доповнюватися правовим. Визначення цінності як зразка, що лежить в основі оцінки суб'єктом об'єкта пізнання, дає змогу виділити в системі цінностей політичні, національні, етнічні, етичні, релігійні тощо. Більшість із них мають правовий характер, що робить їх загальнообов'язковими. Цінність людини, її гармонійний розвиток визначають такі правові цінності, як правопорядок, права та свободи людини й громадянина. Вони є цілями, для досягнення яких виробляються правові норми. Право є цінністю, що має особистісний та загальносоціальний характер, чинником збереження цілісності й консолідації соціуму. Воно зорієнтоване на регламентацію функціонування суспільства й водночас на свободу особистості, забезпечення кожному простору для задоволення його законних прагнень, розвитку власних здібностей. Право гармонізує інтереси особи та суспільства, різних соціальних груп, створюючи умови для їх плідної співпраці з мінімальним ступенем конфліктності. Воно є сукупністю етичних суспільних цінностей (справедливість, моральність, стабільність). Справедливість є особливим чинником, що забезпечує рівновагу правових цінностей, відіграє координаційну й інтеграційну роль у суспільному житті. У разі конфлікту між правовими цінностями саме справедливість субординує їх, визначає, яка з них за певних умов повинна бути пріоритетною для гармонійного розвитку суспільства, для реалізації здібностей та задоволення інтересів кожної людини й рівноваги суспільних відносин.

Право тісно пов'язане з політикою та орієнтується на принципи демократії, покликаної закріпити у цивілізованих формах загальнолюдські цінності у сфері політичного життя. Рівень нормативно-правового закріплення демократичних принципів значною мірою виражає ступінь їх реального розвитку. Через право принципи демократії набувають статусу правових. Право надає їм практичної сили, забезпечуючи умови для реалізації. Саме в умовах демократії право може повністю реалізувати свій потенціал, спрямований на захист найвищої цінності – людини, її життя, прав, свобод, відповідальності, гідності, справедливості тощо.

Сучасні виклики, що постали перед людством, потребують нових підходів до дослідження державної інформаційної політики, здатної формувати якісне громадянське суспільство на засадах демократії як базових світоглядних цінностях й запобіжниках руйнування цивілізаційного розвитку. Право, що ґрунтується й відображає засади й цінності демократії, має значний евристичний потенціал й слугує аксіологічною константою, що спрямовує правову діяльність людини.

Формування ціннісних пріоритетів та їх закріплення й реалізація у правосвідомості населення вимагають застосування аксіологічно-правового підходу, що дасть змогу не лише аналізувати поведінку тих чи інших суспільних груп, а й сприяти становленню правової та політичної культури, зокрема в результаті реалізації інформаційної політики демократичної держави.

Правовий вимір державної інформаційної політики означає поглиблений аналіз її позитивних та подолання негативних тенденцій, що склалися в нормативно-правовому забезпеченні та реальному розвитку інформаційної сфери. Також слід мати на увазі такі негативні наслідки застосування інформаційних технологій, що потребують законодавчого врегулювання, як інформаційна асиметрія у відносинах між державою та громадянами; зростання відчуження між громадянами і керівництвом держави; обмеження можливостей участі громадян у політичних процесах; зменшення довіри громадян до голосування; дегуманізація процесів прийняття рішень.

Бажаним вищим рівнем політики у сфері управління інформацією повинна бути комунікативна політика, що передбачає не лише надання суспільству інформації про органи влади, їх діяльність, а й отримання від суспільства інформації про інтереси і потреби громадян, рівень їх забезпечення, а також пропозиції щодо ефективнішого управління суспільними справами.

Державна інформаційна політика сучасних держав у глобалізованому світі має схожі завдання: забезпечувати свободу інформації, сприяти розвитку нових інформаційно-комунікаційних технологій, цифровізації суспільних відносин, відкритішому управлінню суспільними справами. Саме ефективна інформаційна політика є одним із чинників, що допомогли США стати одним із найпотужніших геополітичних гравців у світі, Норвегії і Швеції – одними з найкращих країн за рівнем щастя. Аналіз зарубіжного досвіду свідчить, що успіху досягають країни, які мають чітку концепцію державної інформаційної політики, якісні правові акти, інформаційну структуру, а також ведуть постійний моніторинг і контроль за реалізацією основних завдань цієї політики.

Формування державної інформаційної політики України відбувалося у чотири етапи: перший (1991–1995) – формування засад інформаційного законодавства, визначення принципів, завдань, основних напрямів державної інформаційної політики; другий (1996–2004) – конституційне унормування державної інформаційної політики, уніфікація нормативно-правової бази та інформаційних відносин; третій (2005–2013) – лібералізація і стандартизація сфери інформаційних відносин, надання публічності політичній діяльності через ЗМІ; четвертий (з 2014 року) – суттєві зрушення в модернізації інформаційної сфери через наближення до європейських стандартів, поглиблення взаємодії інформаційної сфери із стратегічними завданнями національної безпеки.

У процесі інформаційного розвитку України за роки незалежності намітилися позитивні тенденції: законодавче оформлення інформаційних відносин; здатність ЗМІ впливати на настрої населення у зміцненні демократичних принципів, цінностей і норм; формування позитивного іміджу держави на міжнародній арені; формування демократично орієнтованої масової свідомості, становлення галузі послуг, пов'язаних з одержанням, поширенням і використанням інформації, розвиток адміністративного законодавства у сфері інформатизації і захисту інформації; становлення інформаційного права як самостійної галузі права. Поряд з позитивними досить стійкими залишаються й негативні тенденції: відсутність виваженої інформаційної політики держави та її слабкість як суб'єкта інформаційного ринку; недостатня розвиненість інформаційної інфраструктури та низький рівень використання сучасних інформаційних технологій; недостатня інформаційна захищеність від засобів ведення інформаційної війни; відсутність чіткого визначення завдань і пріоритетів інформаційної політики на період втілення державної стратегії.